

נר ליואל

סיפור לפרשת השבוע
לע"נ יואל בן ברוך
גליון 55 פרשת מטות מסעי תשפ"ו

שורש העצה

ומכאן יסוד גדול לחיים. כאשר אדם מתייעץ עם חבר, עם איש מקצוע או עם מנהיג, אין די לבחון אם העצה מועילה. השאלה הראשונה היא: **מאיזה מקום היא באה?** מהו שורש המחשבה שממנו היא צומחת? ייתכן שאדם חריף מאוד, עצותיו מצליחות והוא יודע להשיג את המטרה, אך אם הוא איננו בוחל באמצעים, אם הוא מוכן לבחור בדרכי שחיתות, תחבולה או השחתת המידות כדי להגיע ליעדו, הרי שעצותיו מגלות את עולמו הפנימי. לא רק את שכלו, אלא את נשמתו. ומאידך, אדם שיראת שמים קודמת לחכמתו, גם כאשר הוא מחפש פתרון לבעיה מורכבת, יוסיף לחפש ולהפוך בדעתו עד שימצא דרך נקייה וישרה. ייתכן שלא תמיד ימצא את העצה המבריקה ביותר, אך לעולם לא יציע פתרון הבנוי על קלקול המידות או על פגיעה בקדושה. ומכאן אפשר להבין גם את דברי חז"ל: **"עשה לך רב"**. אין הכוונה רק לבחור אדם חריף ובקי. רב איננו נבחן רק בידיעותיו, אלא בשורש דעתו. אם דרך ההנהגה שלו, ההכרעות שלו והעצות שהוא נותן נובעות תמיד מיראת שמים ומטהרת המידות, **עשה לך רב** ודבק בו. אבל אם חריפותו מרובה, ובכל זאת הוא איננו בוחל באמצעים להשגת מטרותיו, אין זו דרכה של תורה. נמצא שאין האדם ניכר רק במעשיו, אלא בעיקר בעצותיו. שכן העצה מגלה את נקודת המוצא של האדם. היא מלמדת כיצד הוא מתבונן על העולם, מהם ערכיו, ומה באמת מניע אותו. ולכן לא די לשאול אם העצה טובה, אלא גם **מי הוא בעל העצה**. כי בסופו של דבר, עצתו של אדם איננה רק פתרון לבעיה, אלא גילוי של נשמתו.

סיפור לפרשת השבוע

לבאר לא זורקים

לא לשכוח.

סבא שלי ברח מאירופה. אחרי המלחמה הוא הגיע לארץ בלי משפחה, בלי שפה, ועם מספר על היד. משפחת מדייני הכניסה אותו לחדר כביסה מאחורי הבית. נתנו לו מזון, מרק, עבודה במחסן. חודשיים. אולי שלושה. סבא לא הרבה לדבר על זה. הוא היה מהאנשים שאומרים "ברוך השם" על דברים שאחרים היו צריכים בשבילם טיפול של עשרים שנה. פעם אחת, כשהייתי בן עשר, שאלתי אותו למה הוא שומר כפתור ממעיל קרוע. הוא הסתכל עלי כאילו שאלתי למה נושמים.

מנדי נכנס פנימה. "תראה", הוא אמר, "אני מבין, באמת. היה חסד, סבא, סיפורים. אבל אנחנו לא מנהלים מוזיאון. יש פה כסף ציבורי."

"אני יודע."

"אז מה הבעיה?"

רציתי להגיד: הבעיה היא שהיד שלי מסרבת לנוע, אבל יצא משהו אחר.

"הכרת הטוב."

מנדי הסתכל עלי חצי שנייה ואז פרץ בצחוק קצר, לא שמח. "וואו. זה חדש. עכשיו כל עבריין יביא קוגל לאבא שלך בבר מצווה, ואתה תיתן לו חסינות?"

"אל תעשה מזה קריקטורה."

"אז אל תיתן לי עבודה חומר."

קמתי. הביסא חרק כאילו נמאס לו ממני אישית.

בחדר הסמוך עדיין דלק אור. הרב הלפרין, היועץ ההלכתי של המועצה, ישב שם עם ספר פתוח וסנדוויץ' עטוף בנייר כסף. נכנסתי אליו.

"כבוד הרב, יש לי שאלה."

"בשעה כזאת?" הוא אמר. "אז כנראה או פיקוח נפש או כסף. בדרך כלל כסף עושה יותר רעש..."

סיפרתי לו. לא הכול. אי אפשר לספר הכול כשאתה בעצמך לא יודע מה הכול. הוא הקשיב, לא מצמצם כמעט. כשסיימתי, סגר את הספר.

"משה רבינו", אמר.

הרב הלפרין שפסף את גשר האף. "הקדוש ברוך הוא אמר לו לנקום במדיין. והוא שלא אחרים. למה? כי במדיין קיבלו אותו כשהיה פליט. שם נתנו לו בית. המדרש אומר, באר ששתית ממנה מים אל ודחוק בה אבן."

"אבל הייתה מצווה?!"

"נכון."

"אז?"

בפרשת מטות מסופר על מלחמת מדין. לאחר הניצחון הביאו אנשי הצבא את נשי מדין בשבי, ומשה רבנו קצף עליהם ואמר: **"החיייתם כל נקבה? הן הנה הן לבני ישראל בדבר בלעם למסר מעל בה"**. "אותן נשים הן שהפילו את ישראל בחטא בעל פעור, על פי עצתו של בלעם."

הרמב"ם, בפירושו המשניות למסכת אבות (פרק ה', משנה י"ט), עומד על נקודה עמוקה בפרשתנו. המשנה אומרת: **"תלמידיו של בלעם הרשע יורשים גיהנם ויורדים לבאר שחת"**. ולכאורה, מדוע מדגישה המשנה דווקא את תלמידיו של בלעם?

מבאר הרמב"ם שבלעם שכר את בלעם כדי לקלל את ישראל. זו הייתה המשימה שהתבקש לבצע. אך כאשר לא הצליח לקללם, לא הסתפק בכך, אלא חיפש דרך אחרת להפילם. ומדוע דווקא עצת הזנות עלתה בדעתו?

כותב הרמב"ם יסוד גדול: **"אילולא רוב התאוה אשר הייתה לו והיות הזנות טוב בעיניו, לא היה מצווה בו"**. כלומר, עצתו של אדם איננה רק תוצאה של חריפותו או של חכמתו. היא נובעת מן העולם הפנימי שלו. אדם איננו מציע פתרונות המנותקים מאישיותו, אלא מגלה באמצעותם את שורש מחשבתו.

ולכן מביא הרמב"ם את דברי חז"ל: **"בלעם בועל אתונו היה"**. אין זו רק גנות על מעשה פרטי, אלא גילוי של מהותו. אדם ששקוע בתאוה, גם כאשר הוא נדרש לפתור בעיה מדינית או צבאית, יחשוב מתוך עולם של תאוה. משם נובעות עצותיו.

ישבתי במשרד הקטן של ועדת הביקורת, והחזקתי עט כחול מעל השם של האיש שהציל את סבא שלי. היה זה ביום חמישי, בשתיים עשרה ארבעים ושש בלילה. לא האיש ממש - השם שלו.

רפאל מדייני.

חתימה אחת שלי, והוא היה בחוץ. לא רק מהעמותה. מהחיים המכובדים שלו, מהכיסא במזרח בית הכנסת, מהחיוך הזה של "אני מכיר את כולם וכולם מכירים אותי". העיתונות כבר חיכתה. מנדי חיכה יותר מכולם. [מנדי תמיד חיכה לרגע שמישהו אחר ייפול, הוא חיכה כמו חתול ליד מקרר פתוח...]

"ו, תחתום כבר!" הוא אמר, נשען על המשקוף עם כוס קפה שחור ביד. "הבן אדם לקח כסף של יתומים ואתה עוד מתלבט?!"

"הוא לא לקח לכיס!!" אמרתי.

"אה, סליחה. הוא רק היזז. העביר. גלגל. אם אני 'מזיז' לך עכשיו את הארנק לתיק שלי, גם תגיד שזה תנועה חשבונאית?"

העט נגע בנייר והשאיר נקודה קטנה ליד המקום של החתימה. נקודה טיפשית, כמו עקיצה.

בחוץ, המסדרון של בניין המועצה הריח מאקונומיקה ישנה וממרק עוף שנשפך פעם ולא באמת עזב. הייתה שם מכונת שתייה שהשמיעה גרגור כל כמה דקות, כאילו יודעת משהו על בני אדם ולא מתרשמת במיוחד.

על השולחן שלי שכב התיק. תשעה קלסרים, דו"ח רואה חשבון, מכתבים, צילומי המחאות. "בית לחם לפי הטף", כך קראו לעמותה. שם יפה.

רפאל מדייני ניהל אותה עשרים ושבע שנה. חילק תלושים לפני פסח, שילם טיפולי שיניים לילדים שלא ידעו לחייך בלי לכסות את הפה, מימן מזגנים למשפחות בקומה רביעית בלי מעלית. ואז הגיעו החריגות. חשבונות כפולים. ספקים מקורבים. רכב שנרשם על שם העמותה ונסע עם הבת שלו לסמינר... כלוך שמתחפש לחסד.

"איתמר!", מנדי אמר יותר בשקט. כשמנדי דיבר בשקט זה היה סימן שהוא מכון לסכין הקטן, לא לגרון. "אתה יודע למה שמו אותך בתיק הזה? כי אתה לא מפתח! כי אתה ישר כמו סרגל. אל תתחיל עכשיו עם חשבונות."

פתחתי את המגירה. לא יודע למה. אולי חיפשתי סיגריה, למרות שלא עישנתי מאז אלול תשע"ח, וגם אז רק כדי להרגיז את עצמי. בתוך המגירה היה הכפתור החום של סבא. כפתור ישן מאיזה מעיל. מצאתי אותו לפני חודש בקופסת פח עם תמונות שחורות ולבנות ופתק מקופל, כזה שהנייר שלו נהיה כמעט עור.

על הפתק היה כתוב בכתב של סבא, רזה ועקום:

"משפחת מדייני, רחוב האשל 9. לא לשכוח."

אבא הנהן, אבל לא מיד. הוא בחן עלה יבש שנדבק לנעל שלו. "אני חושב שיצאת בסדר."
 "תודה רבה."
 הוא חייך טיפה. "אל תתלהב."
 הלכנו לרחוב האשל. לא יודע למה. אולי בגלל אמא. אולי בגלל הכפתור. הבית מספר 9 כבר לא היה הבית של פעם. תריסים מאלומיניום, אינטרקום עם כפתורים שחוקים, עציץ בזיליקום מת על החלון. ליד הפח עמד ילד קטן עם שקית לחמניות, ניסה לקשור אותה ולא הצליח. אבא התכופף בקושי וקשר לו. הילד אמר תודה בלי להסתכל.
 "כאן?" שאלתי.
 אבא נגע בקיר החיצוני, מניח שתי אצבעות על טיח מתקלף.
 "כאן!"
 עמדנו שם רגע. מהחלון בקומה השנייה יצא ריח של בצל מטוגן וקצת גז. מכונית עברה בשלולית והשפריצה על המדרכה. אבא קיבל כמה טיפות על המכנסים ולא אמר כלום.
 פתאום הדלת נפתחה. רפאל מדייני ירד במדרגות עם שקית זבל ביד. הוא נראה קטן יותר בלי החליפה. סנטר לא מגולח, עיניים אדומות, לא מבכי אולי, מחוסר שינה? מה זה משנה! הוא ראה אותנו ונעצר.
 "איתמר?"
 אבא הסתכל עליו. אחר כך עלי.
 רפאל הרים את השקית. "זבל", אמר, כאילו צריך להסביר.
 "כן", אמרתי. "יש הרבה."
 הוא כמעט חייך. כמעט.
 ואז אמר, "עשית נכון שהעברת."
 לא ידעתי אם הוא מתכוון לחומרים או לאחריות או לאשמה. אולי הכול. אולי הוא בעצמו לא ידע.

אבא הוציא מהכיס סוכריית מנטה, אחת מהסוכריות שהוא שומר תמיד בחליפה, והושיט לרפאל. רפאל לקח.
 שני גברים מבוגרים, אחד חולה ואחד מושעה, עמדו ליד פח ירוק והחליפו סוכריה כמו חוזה שלום קטן ומביר.
 מנדי התקשר בדיוק אז. ראיתי את השם שלו על המסך ולא ענית. הטלפון זמזם בכף היד, כמו זבוב עקשן.
 רפאל ירד לזרוק את השקית. השקית נקרעה קצת, קליפות תפוז נשרו על הרצפה. הוא התכופף לאסוף אותן, ואני התכופפתי גם.
 עמדתי שם עם אבא, עם הכפתור בכיס, עם כל המים שסבא שתה פעם ולא סיים להחזיר.

ידוע תדע - ידיעות מעניינות ממרחבי הש"ס

- * דרכם של בני אדם להסתופף בצל האילנות תמיד (עירובין כג: ד"ה נזרע).
- * מצינו שנכתב 'איתיביה' על דבר שהובא כסיוע (עירובין כו. וע"ש רש"י בפי' קמא).
- * שמינית מוזיקה ודיבורים מעוררים (יומא יט:).
- * מצינו לשון 'קשיא' לגבי קושיא **ממשניות**, ופירש רש"י שיש לומר שלא זכר את המשניות הללו, ולאו אדעתיה.

"אז לא תמיד השאלה אם הדבר צריך לקרות. לפעמים השאלה מי צריך לעשות אותו!"
 "הרב אומר לי לא לחתום?"
 הרב הלפרין פתח שוב את הספר, אבל לא קרא. "אם יש חובה לדווח, מדווחים. אם יש נזק לציבור, לא מכסים. אבל אולי יש הבדל בין למסור אמת לבין להנות מהרגע שאתה מטביע אדם שעשה לך טובה. אפילו אם הוא כבר טובע."

חזרתי למשרד. מנדי אחריי.
 "אתה מיוחד!" הוא אמר.
 "יכול להיות."
 "לא! אתה מיוחד שיגידו עליך כפוי טובה. זה הכול! אתה רוצה להיות צדיק בלי לשלם מחיר."
 המשפט הזה פגע במקום כואב מדי.
 כי כן. רציתי להיות נקי.
 המחשב התעורר. דוא"ל מאמא:
 "אתה עוד שם? אל תשכח מחר להביא את התרופות לאבא. וגם תתקשר לדודה רינה, היא שמעה שאתה מתעסק עם מדייני."
 אמא ידעה דברים עוד לפני שהם קרו...
 צירפתי את המסמכים למייל. הנמטן: מבקר המחוז.
 שורת נושא: "ממצאים ראשוניים, עמותת בית לחם לפי הטף."
 הקובץ חיכה. הכפתור החום במגירה חיכה. מנדי חיכה. כל העולם חיכה כאילו אין לו מה לעשות חוץ מזה.
 ואז נכנסה ההודעה מרפאל מדייני בעצמו.
 "איתמר, אני יודע שאתה יושב על התיק. תעשה מה שצריך. רק בקשה אחת, אל תקצין. שלא ייזק מה שלא צריך להיזק."
 קראתי פעמיים. שלוש.
 מה זה? חשבתי. מה הוא משחק אותה 'קדוש מעונה' עכשיו. מה זה "תעשה מה שצריך"? למה הוא לא מתחנן? למה הוא לא מאיים? יותר קל כשאנשים מאיימים או נלחמים, זה מסדר אותם במקום הנכון.

פתחתי את התיקיה הישנה מהקופסת פח, זאת שסרקתי למחשב. תמונה אחת נפתחה: סבא שלי, רזה כמו וו תלייה, עומד ליד גבר רחב כתפיים עם תרבוש מצחיק של פורים או אולי לא פורים. על גב התמונה כתוב: "מדייני. נתנו לי מים, נתנו לי חיים."
 החדר נהיה צר מדי. פשוט הקיר ליד הארון כמו התקרב קצת, והניאון התחיל לזמזם בנימה לא נעימה.
 מים, חיים. כפתור. חתימה. מנדי. יתומים. סבא. רכב לסמינר. אל תזרוק. אבל מה עם הילדים? מה עם הכסף? מה עם החובה? מה עם הפחד להיראות רך כמו ג'לי של גפילטע?

די!

די כבר!

לחצתי "שלח" למבקר המחוז. כל החומרים. בלי טור. בלי הדלפה. בלי ניסוח מפוצץ. בלי המשפט שכתבתי קודם: "קריסת מפעל החדס של מדייני". מחקתי גם את ההמלצה האישית שלי להשעיה מיידית. במקומה כתבתי: "לאור זיקה משפחתית היסטורית, אני מבקש להימנע מהובלת ההליך המשמעתי ומעביר את הטיפול לגורם בלתי תלוי."
 מנדי קרא מעבר לכתף שלי.
 "אתה רציני?"
 "כן."
 "זה יצא בכל מקרה."
 "כנראה."
 "אז מה עשית בזה?"
 סגרתי את המחשב. "לא אני!!!"
 הוא עשה פרצוף, מין מבע ינשופי של אדם שהשכל שלו עובד אבל הנשמה שלו יצאה להפסקה.

בבוקר רפאל מדייני הושעה. זה קרה מהר, יבש, עם מכתב רשמי וחותרת עקומה.
 אבא ביקש שאלך איתו אחרי התפילה. הוא הלך לאט, עם מקל, וכל כמה צעדים עצר כאילו בודק אם הרצפה עדיין מסכימה להיות רצפה.
 "שמעתי!" אמר.
 "כולם שמעו."
 "ומה עשית?"
 "שלחתי למבקר. לא חתמתי על ההשעיה."